

CZU:821.135.1(478).09-31
<https://doi.org/10.52505/filomod.2025.16>

**FRONTIERA CA MARCĂ EXISTENȚIALĂ DISTINCTĂ
ȘI VITREGIILE ISTORIEI RECENTE ÎN ROMANUL
SATUL DE GRANIȚĂ DE ALEXANDRU ȘCHENDREA**

Sergiu COGUT

ORCID: 0000-0002-1330-0833

Universitatea de Stat din Moldova

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

Rezumat. În 2014, cu puțin înainte de decesul său prematur, Alexandru Șchendrea a publicat romanul „Satul de graniță,” o creație literară ce s-a bucurat de o anumită atenție din partea criticii literare autohtone, dar și de apreciere cu un important premiu decernat autorului în același an în cadrul unui festival de creație literară de peste Prut. Cartea se axează pe relevarea specificului vieții de odinioară a locuitorilor unui sat situat la granița Uniunii Sovietice cu România, localitate a cărei denumire e una cu accentuate rezonanțe de ordin literar, întrucât e vorba de Medeleni – același toponim pe care l-a consacrat și l-a înveșnicit în opera sa de referință cunoscutul prozator interbelic Ionel Teodoreanu.

Cuvinte-cheie: roman, sat, toponim, frontieră, istorie recentă.

**The Border as a Distinctive Existential Mark and the Hardships
of Recent History in The Novel *The Border Village*
by Alexandru Șchendrea**

Abstract. In 2014, shortly before his premature death, Alexandru Șchendrea published the novel "The Border Village", a literary creation that enjoyed a certain amount of attention from local literary critics, but also appreciation with an important prize awarded to the author in the same year at a literary festival across the Prut. The book focuses on revealing the specifics of the former life of the inhabitants of a village located on the border of the Soviet Union with Romania, a locality whose name has strong literary resonances, as it is Medeleni – the same toponym that the well-known interwar prose writer Ionel Teodoreanu consecrated and immortalized in his landmark work.

Keywords: novel, village, toponym, border, recent history.

Acum 11 ani, a apărut un roman în care accentul e pus pe elucidarea cât mai verosimilă a vieții unei comunități de săteni dintr-o localitate situată chiar la frontiera dintre cele două state care cândva, nu așa de demult, formau împreună unul singur: România și Republica Moldova, granița respectivă fiind impusă

ulterior în mod forțat ca rezultat al transpunerii în practică a unor meschine interese străine de natură expansionistă. E vorba de granița de pe râul Prut, cel care avea să fie blestemat, întocmai ca Nistrul, celălalt râu care ne-a marcat profund istoria, așa cum, de altfel, menționează Romanița Constantinescu în capitolul dedicat Basarabiei din lucrarea sa *Pași pe graniță*, citând din Vasile Voiculescu și Ion Th. Simionescu: „Nistrul e «hain», blestemat, «ca și Prutul de acum un sfert de veac în urmă»” (Constantinescu, 2009, p. 201). De asemenea, puțin mai înainte, cercetătoarea în cauză relevă: „Încă de la Vlahuță, apropierea de graniță amenința să suspende încrederea în peisaj a călătorului. Prutul era un râu lipsit de frumusețe, iar Valea Prutului nu era pitorească, în ciuda câte unui zăvoi de sălcii sau petic (la Vlahuță: «petecuș») de dumbravă. Natura e amenințătoare: pe malurile Prutului n-a putut înflori niciun oraș de frica revărsărilor barbare de ape și de populații. Folclorul (și anume chiar cel grăniceresc) blestemă râul” (Constantinescu, 2009, p. 195).

Se cuvine totodată să remarcăm și importanța următoarelor idei expuse chiar în primele pagini ale cărții sale *O istorie a lumii în 47 de granițe* de autorul britanic Jonn Elledge: „Acele linii despărțitoare sunt mai mult idei decât elemente fizice, iar pentru animale sau extraterestri ele ar fi invizibile. Mai mult, ceea ce a fost făcut poate fi desfăcut. Aceste linii nu au existat dintotdeauna; va veni o vreme când vor dispărea” sau „Nicio graniță nu este inevitabilă sau eternă. Granițele sunt arbitrarie și fortuite și, în multe cazuri, ar fi putut arăta altfel dacă un război, un tratat sau deciziile unui mic grup de europeni obosiți ar fi fost diferite. Uneori sunt pasagere, alteori rezistă secole la rând. Unele sunt caraghioase, altele sunt absurde...” (Elledge, 2024, p. 17).

Întrucât urmează să ne referim în continuare la romanul scris și publicat cu puțin înaintea decesului său prematur de Alexandru Șchendra *Satul de graniță*, considerăm binevenit să precizăm din start că pe prima pagină, în adresarea sa către cititori, autorul menționează că este vorba de localitatea sa „de baștină – Medeleni (Răzoaia), un sat de sub Iași, îmbrățișat din trei părți de Prut și tot din atâtea părți împrejmuit timp de vreo patruzeci de ani cu două garduri de sârmă ghimpată, care le ajutau autorităților «să păzească țara de dușmanii din afara ei» (Șchendra, 2014, p. 3). Totodată este reliefat în continuare că în romanul său scriitorul se va referi la „relațiile dintre medeleneni și soldații de la pichetul de grăniceri din localitate, care uneori, rar de tot, erau bune, alteori încordate și alimentate de multe suspiciuni «soluționate» prin introducerea de interdicții” (*Ibidem*). La un moment dat, în roman, se remarcă în legătură cu denumirea satului că „nu e cea care a fost la început. Poate pentru că Răzoaia provine de la cuvântul «răzeși» și cuiva nu i-a plăcut ca oamenii să fie împărțiți în țărani cu pământ și oameni fără pământ, adică în gospodari și golani. Oricum, și acum localnicii numesc partea satului de la vale de cimitir Răzoaia, iar celei de la deal de el îi zic Medeleni”, iar despre aceasta din urmă se precizează tot atunci că „ar fi provenit de la numele boierului Medeleanu care stăpânea o moșie mare – de sub dealul Iașilor până dincoace de Prut, între

Sculeni, Chirileni și Ungheni. Cică, după moartea boierului partea moșiei acestuia dintre satele Blindești, Petrești și Semeni ar fi fost cumpărată de un oarecare Vartic, iar oamenii care împliniseră boierescul la boierul Medeleanu au primit primele nadeluri de pământ. Legenda mai spune că de la numele acestui boier s-ar trage și denumirea satului Medeleni din partea dreaptă a Prutului” (Șchendrea, 2014, p. 92). Cât despre relațiile dintre localnici și cei de la pichetul de grăniceri din sat, criticul literar Ana Bantoș remarcă despre romanul lui Al. Șchendrea că în acesta sunt prezentate „trăirile și dramele” sătenilor în contextul relațiilor respective, reliefând de asemenea: „Este o scriere care surprinde meandrele sufletului basarabean traumatizat de întâmplări care nu au depins de el, elocventă în acest sens fiind soarta Varvarei, soția lui Mircea Stancu, cu care acesta s-a căsătorit din dragoste. Varvara, în urma unei traume psihologice, cauzată de comportamentul bestial al grănicerilor sovietici în timp ce își apăra soțul agresat feroce de către aceștia, va rămâne cu un handicap mental pentru toată viața” (Bantoș, 2023, p. 218). Întâmplarea la care face referință cercetătoarea literaturii autohtone este relatată chiar în primele pagini ale romanului, menționându-se că totul a pornit de la aceea că într-o noapte din vara anului 1944 soldații sovietici au tăbărit în pivnița lui Mircea care, așa cum era firesc, „... a alergat repede la gura pivniței de unde venea gălăgia. Aici un soldat cu felinarul în mână lumina interiorul încăperii, iar alții trei țineau câștile la găurile prin care țâșnea vinul din butoiușul ciuruit de gloanțe. Stăpânul a coborât în grabă treptele scării și a smuncit cepul de la butoi, arătându-le soldaților cum se sloboade vinul. (...) Cunoștea fiecare colțișor din pivniță, de aceea când își dădea drumul în ea, nu lua cu sine nici măcar chibrituri. Se obișnuise să pună toate lucrurile trebuincioase la locul lor pentru ca să știe de unde să le ia când îi vor trebui. Ridică mâna sus și, scotocind de asupra grinzii, luă câteva cepuri și porni să astupe găurile prin care vinul continua să țâșnească. Mai mult nu ține minte nimic.

L-a trezit strigătul disperat al Varvarei, care era chiar lângă el. Își deschise ochii, dar nu o vedea în noaptea stăpânită de lumina slabă a lunii. Îi simți cu pieptul spatele asudat lipit de corpul său. O năvală de vorbe ieșea din gura ei ca plumbii din mitralieră, și simți cum mâinile ei gesticulau iute și haotic sub îndemnul unei porniri nestăvilite. Mircea mai deschise o dată greu ochii înțeleși de sângele care începu să se închege și văzu ca prin ceață siluetele a patru soldați cu armele ațintite asupra sa. Se dezmetici. Abia atunci înțelese că fusese scos din pivniță și adus pe malul abrupt al carierei de peste drum de casa lor. «Or să mă împuște», gândi el, și buzele începură a i se mișca într-o tremurare inconștientă. Durerile îi împrăștiară acest gând și în locul lui a apărut altul: «Cum să scap?» Soldații continuau să-l lovească cu paturile armelor printre mâinile Varvarei, izbind nemilos în el. Nu mai rezistă. Se prăbuși la pământ ca un maldăr de stuf suflat de vânt, dar gândul încolțit în el continua să caute scăpare. Varvara, cuprinsă de isterie, se năpusti asupra soldaților, lovind disperată în tot ce i se nimerea în cale, dar paturile de la arme băteau și în ea. Mircea încercă să se ridice. Stătea acum pe mâini și pe picioare, dar o lovitură de ciubotă îl doborî din nou la pământ și toate gândurile i se topiră ca

o grindină în plină vară” (Șchendrea, 2014, pp. 16-17). După care se menționează că el cu o ultimă efortare „o apucă iute de mijloc ca ultima oară și o lipi de corpul său, cuprinzându-i burta ca s-o ferească de lovituri și să salveze copilul. Mâna lui simți o zvâcnire scurtă ca bolboroseala unei ape nimerite în vârtej. Era copilul lor pe care îl așteptau de șapte luni” (Șchendrea, 2014, p. 18). În cele din urmă se precizează despre acele cuvinte care pentru Varvara deveniseră în timp „vorbe parazite”: „– Ibu tvoi rot, zaraza! Răcni cu vădită ciudă unul dintre soldați. Apoi o lăsă în pace și împreună cu ceilalți trei camarazi ai săi se pierdu în noaptea plumburie.

Auzind aceste vorbe, Varvara nu înțelese sensul lor, căci nu cunoștea limba rusă, dar își dădu seama că erau de ocară, de aceea strigă din urma lor cât o ținu bojocii:

– Tî ibi tvoi rot, zaraza! Tî ibi tvoi rot, zaraza! Tî ibi tvoi rot, zaraza!

... De atunci, din vara lui '44 când armatele sovietice ajunseseră cu războiul din nou la Prut, Varvara a început să rostească aceste cuvinte aproape de fiecare dată când stătea de vorbă cu cineva” (*Ibidem*). În continuare, așa cum suntem informați pe parcursul lecturii, starea soției lui Mircea se agravase și într-un interval de câteva zile „au părăsit-o vocea și mințile. Nu recunoștea pe nimeni, decât pe Mircea. Vorbele-i erau un amestec de sunete din care la început nici el nu înțelegea nimic. Varvara devenise ca un copil rău, neascultător și fără frică de părinți, care voia să facă tocmai ceea ce nu i se dădea voie. De cum ieșea din casă, se oprea la poartă, tot încercând s-o deschidă și să iasă în drum. (...) Într-o zi, când mai terminase lucrul pe lângă casă, Mircea deschise vraiște porțița cea mică să vadă ce va face Varvara. Ea a ieșit în drum și s-a așezat cuminte pe lavița de sub gard, cum făcea de atâtea ori în tinerețe când își aștepta soțul de la lucru. A pus mâinile pe genunchi ca un elev care stă ascultător în bancă și îl prinse pe Mircea cu o privire blajină de parcă s-ar fi temut că, dacă-l scapă din ochi, ar putea să-l piardă. I-a răspuns și el cu un zâmbet forțat, încercând s-o facă să se bucure, și din sufletul său chinuit de milă răbufni un oftat ascuns” (Șchendrea, 2014, p. 36). Una dintre scenele cu adevărat relevante prin dramatismul lor este cea în care e descris ce face mai departe femeia și se poate clar depista punctul culminant al dereglării sale psihice. Astfel, atunci când Mircea tocmai „a închis porțița de la intrarea în grădină, Varvara s-a ridicat iute de pe scaun și, tupilându-se ca și cum voia să se ascundă de cineva, a trecut de partea cealaltă a drumului, tot uitându-se în urmă, de parcă se temea să nu fie urmărită. În fața ei apăru malul abrupt al carierei. Varvara se dădu mai aproape de mal, își aruncă pentru o clipă privirile în jos și, parcă speriată de cele văzute, fugi din nou sub gard, așezându-se agitată pe laviță și balmăjind ceva. Dar nu stătu mult așa. Se apropie iar de mal, își roti privirile tulburi de jur împrejurul ei și începu să strige ceva încurcat și insistent, gesticulând cu mâinile ei amorțite, de parcă voia să alunge niște fânțari din fața sa absentă.

Mircea o urmărea de dincolo de poartă, căci numai se prefăcuse că o lasă singură. Voia să vadă ce va face ea în lipsa lui. Varvara continua să fluture haotic cu mâinile și să scoată frânturi de vorbe. El își puse palma pâlnie la ureche, încercând să deslușească ce spune. Din balmăjeala ei i se limpezi cuvântul «Bitvoisarasa!» și el

înțelesese că ea zicea vechile-i vorbe urâte rusești pe care, precum credea, îi intraseră atât de tare în sânge, încât nu le putea uita” (Șchendrea, 2014, pp. 36-37). Ceea ce urmează însă în relatarea despre soția protagonistului este de-a dreptul copleșitor, ceva la care nimeni dintre personajele cărții nu se putea aștepta, întrucât e vorba de o întâmplare ce eclipsează tot ce se petrecuse până în acea seară, exemplară fiind și reacția promptă a lui Mircea: „... era în ajun de Sfântul Vasile, s-au adunat cu toți ai casei să petreacă împreună această sărbătoare mare, să primească urătorii, iar dimineața – copii care merg cu Semănatul sau cu Sorcova. Nu se văzuseră împreună de mult timp, s-au luat cu vorba și au uitat de Varvara. Le-a amintit de ea unul dintre nepoți care a venit și le-a spus cu sufletul la gură că bunica a dispărut. Toți au sărit ca fripți de la masă. Mircea și-a aruncat pufoaica pe spate, căci afară era frig, și a zbughit-o afară ca plumbul. S-a uitat prin ogradă, a cutreierat grădina, a ieșit în drum, dar Varvara nu era nici pe lavița de lângă gard, unde de obicei îi plăcea să stea, nici pe malul carierei. Au pornit care și încotro s-o caute...” (Șchendrea, 2014, pp. 37-38). Este unul dintre evenimentele cu cea mai mare încărcătură emoțională și cu un impact deosebit asupra familiei lui Mircea și a rudelor sale, astfel că și remarcabilul critic și istoric literar Ion Ciocanu avea să consemneze în acest sens următoarele: „Viața cuplului Stancu decurge obișnuit, protagoniștii cărții prezentându-ni-se în ipostaza de părinți ai două fiice și ai doi fii, Varvara purtându-și firească invaliditatea survenită după încăierarea cu soldații sovietici, iar Mircea suportând cu demnitate starea de infirmier al soției. Un moment crucial și semnificativ al narațiunii este dispariția neașteptată și enigmatică a Varvarei în seara de ajun al Sfântului Vasile, când rudele se adunaseră să marcheze sărbătoarea, iar un nepot le anunță că «bunica a dispărut»” (Ciocanu, 2014, p. 5). Totodată, în legătură cu găsirea ei, același critic basarabean subliniază: „Culmea emoției noastre de cititori e acaparată în mod brusc de momentul în care Mircea Stancu o descoperă într-un târziu foarte ingenios amânat de către autor, pe soția sa Varvara («O zărise nedeslușit cum lovea cu picioarele și cu coatele în gardul de sârmă ghimpată, strigând cu voce răgușită și istovită...»)” (Ciocanu, 2014, pp. 6-7), după care punctează și el cu referire la acele vorbe indecente din limba rusă ale personajului: „Biata femeie striga în inconstiență aceleași vorbe rusești pe care le auzise în '44 de la soldații sovietici care erau pe cale să-i împuște soțul și care i se împlântaseră adânc în memorie pentru toată viața. Anticipând întrucâtva desfășurarea discursului nostru critico-literar, constatăm aici că vorbele acelea de ocară semănate pe pământul nostru de soldații sovietici capătă – în contextul cărții – semnificația profunde revolte împotriva fărâdelegilor săvârșite de cotropitorii sovietici în spațiul pruto-nistean” (Ciocanu, 2014, p. 7).

Remarcând despre autorul acestui roman că e unul dintre cei care „vin din domeniul ziaristicii”, cercetătoarea Ana Bantoș precizează în continuare că în romanul său din 2014 Al. Șchendrea „developează imaginea românului basarabean prins în mrejele graniței de pe Prut. Perspectiva asupra lumii autentice a basarabeanului este realizată cu mijloacele unei scriituri jurnalistice, care pretinde la o valoare cvasitestimonială, fiind obligată să dea sens printr-un punct de vedere

exprimat explicit. Personajele din categoria marginalizaților narează propria lor istorie, destinul individual al celor care au fost martori ai complexității istoriei, contribuind la reconstituirea ei și intrând în rezonanță cu ea” (Bantoș, 2023, p. 217). La rândul său, cunoscutul ziarist din Iași, analistul de politică externă Iulian Chifu menționează despre colegul său de breaslă și romanul lui că pe parcursul lecturii acestuia pot fi detectate două dintre profesiile în care s-a afirmat autorul: „Meseria sa de traducător se vede la minuțiozitatea prezentărilor și atenția pentru calofilia textului, extrem de rotund și conturat artistic. Cealaltă meserie, cea de jurnalist, transpare în judecăți de valoare și adevăruri spuse deschis, prezentate prin juxtapunerea faptelor în care sunt implicate diferitele personaje ale sale, pe care le tratează cu franchețe, cu delicatețe și cu multă duioșie, pentru că ele reflectă nici mai mult nici mai puțin decât propria sa viață, copilărie, tinerețe” (Chifu, 2014, pp. 10-11). Apropos de această din urmă remarcă a colegului de peste Prut despre personajele din romanul *Satul pe graniță*, este binevenit să precizăm că autorul dedică memoriei părinților săi – Pașa și Nichita această creație prozastică pe care a reușit să o definitiveze și să o publice cu un an înaintea propriului său deces, iar în roman se specifică la un moment dat: „În anii cu multă zăpadă râul se umfla, apa curgea la vale bolborosind cu repeziciune, se izbea puternic în mal și rodea nemilos din ponorul de sub gospodăriile oamenilor. Malul acesta s-a prăbușit de câteva ori și soldații au fost nevoiți să mute granița prin grădinile lui Nicolae Șchendra, Grișa Rusu și alți oameni cu gospodăriile prin apropiere.

Mircea știa că Nicolae Șchendra este verișor pe tată cu cumnatu-său Nichita, pe care-l și cununase, și are trecere la grăniceri. Poate de aceea că, după mutarea graniței, i-a fost tăiată o bucată de grădină și, pentru ca să-l răsplătească într-un fel, pichetul i-a repartizat o bucată de pământ peste cordon și omul trebuia s-o lucreze. În Răzoaia se vorbea că lui i s-ar fi dat și un aparat de telefon de acelea pe care le purtau cu sine grănicerii când patrulau granița, pentru ca aceștia să poată suna la pichet și să comunice soldatului de serviciu despre eventualele încălcări ale regimului de frontieră” (Șchendra, 2014, p. 113). În paginile cărții este evocat acest Colea Șchendra și atunci când ajuns la fundul grădinii lui, protagonistul Mircea îi face o caracteristică destul de expresivă, într-un limbaj oarecum picant, dar și sarcastică, întrucât afirmă: «Bună poamă și acesta», balmăji Mircea în sinea sa. «Mătușă-sa Pașa l-a spălat de căcat, iar acum, după ce i-a crescut păr la puță și a mai prin la seu, dă drumul la găini înadins din poiată pentru ca să-i facă prăpăd în vie chiar înainte de culesul poamei. Așa este el și n-ai ce-i face, dar Dumnezeu nu bate cu bățul». Mircea își aminti că odată Colea s-a enervat pe un cal de-al său și l-a bătut atât de tare încât acesta s-a prăbușit la pământ ca lovit de un fulger. Se speriasă rău de tot stăpânul, crezând că și-a omorât animalul, dar în scurt timp acesta și-a revenit, s-a ridicat pe picioare și l-a mușcat greu de mână mai jos de cot, astfel că încă mult timp Colea a umblat cu ea bandajată” (Șchendra, 2014, p. 55). Totodată, e cazul să menționăm că în legătură cu neamul Șchendrenilor se face referință și la o întâmplare cu adevărat groaznică sau, cum o califică autorul, „înspăimântătoare” avându-l ca victimă pe Ionel Șchendra,

mezinul bătrânilor Vladimir și Agafia, despre care se precizează că de „zgârcenia lor știa tot satul”, reproșându-li-se de asemenea: „«... Puteau să nu se zgârcească măcar atunci când urătorii și colindătorii erau copii de neamuri, că așa se cuvine, să fii mai darnic cu aceștia», vorbi cu sine Mircea. În gând îi mai veniseră vorbele cumnatului, care-i spunea că fratele acesta al său niciodată nu împrumuta nimănui bani. «Putea să te vadă leșinat de foame, să ai orice trebuință că nu-ți dădea nici de o bucată de pâine, măcar să stai în genunchi în fața lui», îi povestea Nichita, mai spunându-i că s-a adresat și el de două ori să-i dea cu împrumut cinci ruble că aveau copii care învățau în capitală, dar a refuzat...” (Șchendrea, 2014, p. 52). Iar acea întâmplare de tristă amintire e relatată la pagina următoare, din start menționându-se că asupra lui Ionel Șchendrea „au tăbărit nemascați Vasile al lui Gheorghe Burlacu și Pavel al lui Andrei Sinighin. Ionel a crezut că cei doi consăteni au venit să bea o litră de vin, cum făceau deseori, dar de data aceasta ei i-au luat arma de vânătoare, l-au legat burduf, l-au ghemuit în portbagajul propriei mașini, numai ei știu cum, și s-au pornit spre pădurea de lângă hruba de la Comăneasa să-i pună capăt zilelor” (Șchendrea, 2014, p. 53). Precizându-se că Ionel când apoi povestea cele petrecute, zicea că făptașii de fapt voiau să-i ia mașina, se specifică totodată: „cică ei chiar l-ar fi întrebat cum vrea să moară: spânzurat, tăiat, împușcat, înecat? Ionel le-ar fi spus că le dă mașina, o scrie pe numele unuia dintre ei, le dă și bani, numai să nu-l omoare. Făptașii n-au fost de acord și, pentru ca să nu lase urme, hotărâseră să-l înece în jijia de la complexul de porci din Petrești, spre care porniseră cu mașina” (*Ibidem*). Dar în cele din urmă, totul s-a terminat cât se poate de bine pentru Ionel care a scăpat teafăr, căci într-adevăr s-a născut sub o stea norocoasă, fortuna surâzându-i în acea zi de două ori consecutiv, întrucât la respectivul complex din Petrești „paznicul nu dormea, așa că li s-au stricat planurile, s-au întors înapoi și au ponit spre păduricea de lângă Comăneasa. Ionel a avut noroc de un țigan din Sculeni, tot Ion îi zice, care împreună cu doi prieteni de-ai săi taman în acea noapte se întorcea cu mașina de pe unde fusese. La cotitura aceea bruscă și cam abruptă de la canton, făptașii au vrut să-i iasă înainte țiganului și cât pe ce să-i tamponeze mașina. Enervat, țiganul s-a pornit în viteză după ei, iar aceștia, pentru ca să scape, au luat-o prin ponoare. Au înțeles însă că nu pot scăpa de urmăritori, au lăsat mașina și au fugit.” (*Ibidem*). Considerăm că e cazul să menționăm că prima ediție a romanului lui Alexandru Șchendrea a apărut sub îngrijirea poetului, prozatorului, editorului de peste Prut Constantin Marafet, văzând lumina tiparului în orașul Râmnicu Sărat. Precizăm de asemenea că pentru *Satul de graniță* autorului i-a fost decernat premiul „Alexandru Sihleanu” la Festivalul Internațional de creație literară „Titel Constantinescu”, ediția a VII-a. Astfel că întru totul îndreptățită e afirmația aceluiași Iulian Chifu care în respectivul an 2014 remarcă: „Forța scriiturii îl consacră pe acest cunoscut ziarist dar necunoscut scriitor, ca una dintre revelațiile creației de proză a Republicii Moldova”, relevând totodată: „Satul său e un amestec de Slavici și Creangă, dar cu iz de realitate basarabeană postbelică, iar comedia de moravuri care se derulează uneori în colajul creionat de către

Alexandru Șchendra merită atenția criticilor și mai ales a publicului larg” (Chifu, 2014, p. 11). La rândul său, neobositul cititor și exeget al procesului literar contemporan, deja regretatul Ion Ciocanu menționa în legătură cu această încercare reușită a autorului de a se afirma ca prozator următoarele: „Oricât de emoționant și de important se prezintă momentul găsirii Varvarei la hotarul de sârmă ghimpată cu România, nu acesta constituie faptul cel mai revoltător din întreaga narațiune. Varvara, beteagă de cap, ori de câte ori vede un om cu armă strigă în direcția aestuia aceleași vorbe necuviincioase, deși într-o formă oarecum prescurtată, ca să-i vină mai comod să le pronunțe. Or, strigătele ei au atras atenția patrului grănicerești care își face momentan apariția și pune cătușe la mâinile Varvarei și ale lui Mircea Stancu și conduce «infractorii» arestați în beciul pichetului. (...) Nu zăbavă Mircea observă că în beci este adus încă un arestat. Era fiul lui Mircea și al Varvarei, Petruț. Cu toate că beciul nu era locul potrivit pentru discuții de ordin moral, între tată și fiu se înfiripă un dialog incitant. Când îi lămură părintelui său că se încălcise de tot sub podul la care ajunsese în căutarea mamei, Petruț spuse, ca printre altele, că «satul acesta al nostru e ca o închisoare. Din toate trei părțile este împrejmuț numai cu sârmă ghimpată. Încă bine că ne-au lăsat drumul care duce spre șleau. El e ca o poartă, altfel chiar că eram ca într-un ocol de animale...». Probabil, fiul nici nu bănuia că spune ceva periculos despre orânduirea de stat a Uniunii Sovietice. Și a mai adăugat niște vorbe: «Șurca nanei Pașa îmi zicea o dată că nu numai satul nostru, dar toată țara asta este împrejmuțată cu sârmă ghimpată și e ca o pușcărie. El chiar spunea că-i lagăr de concentrare, mai ceva ca pe timpul războiului, și eu sunt de acord cu dânsul. Au îngădit țara asta de jur împrejur cu un gard înalt de doi metri, iar noi trăim în ea ca niște animale, poate chiar și mai rău...»” (Ciocanu, 2014, pp. 7-8). Apropo de cei din neamul Șchendra, merită remarcată concretizarea că deși vorbele despre satul de baștină ca o închisoare au fost zise de Petruț, fiul protagonistului, el adaugă îndată că Șurca nanei Pașa spunea că întreaga țară, uriașa ca suprafață Uniune Sovietică, e de fapt o pușcărie. Precizăm că Șurca e diminutivul rusesc al prenumelui Alexandra sau Alexandru, iar după ce Petruț susține și el opinia respectivă, subliniază că e de acord cu dânsul, cu cel care a expus-o, deci cu Alexandru al nanei Pașa care nu e nimeni altul decât autorul romanului, întrucât Pașa e soția lui Nichita Șchendra, tatăl viitorului ziarist ce a avut cutezanța să scrie și să publice o proză de câteva sute de pagini, căreia i-a dat titlul *Satul de graniță*. Referindu-se încă o dată la cuvintele ce în roman sunt atribuite lui Petruț, notoriul critic basarabean accentuează în încheierea textului său despre această creație literară care se cuvine să se bucure de o mai mare atenție din partea cercetătorilor literaturii autohtone contemporane: „Prin valoarea simbolică a schizofreniei Varvarei și a vorbelor rostite de fiul ei Petruț Alexandru Șchendra a ridicat textul său interesant și captivant la rangul de roman. Scrierea sa e un roman nu doar al țărânului Mircea Stancu, trecut prin viață demn cu toate faptele sale bune și cu păcatele sale regretate în rugăciunea din final, dar și al

întregului nostru popor, ținut până odinioară într-o pușcărie cât Uniunea Sovietică de mare” (Ciocanu, 2014, p. 9).

Desigur că se impune reliefaarea faptului semnificativ de natură istorică, avem în vedere în acest caz istoria literaturii române, că localitatea de baștină căreia autorul i-a dedicat acest roman al său este satul Medeleni cu un bogat context literar, întrucât nu putem să nu ne amintim de opera de referință a cunoscutului prozator interbelic Ionel Teodoreanu care a apărut în trei volume între anii 1925 și 1927, intitulată *La Medeleni*, despre care Evelina Cîrciu și Katalin Băltin aveau să menționeze la un moment dat că trilogia scriitorului ieșean s-a bucurat „de un imens succes de public, neobișnuit în istoria romanului românesc de până atunci” (Cîrciu, Băltin, 2007, p. 63), iar criticul și istoricul literar Nicolae Ciobanu, cel care în activitatea sa a acordat o atenție deosebită creației românești a lui Ionel Teodoreanu, fiind unul dintre cei mai avizați exegeți ai scrierilor acestuia, releva în legătură cu opera care l-a consacrat în spațiul literelor românești dintre cele două războaie: „*La Medeleni* rămâne deci un amplu cântec lirico-epic, pătruns de nostalgie, tristețe și durere, închinat primelor vârste ale omului, atât de trecătoare și de nestatornice și, totuși, atât de dragi și de sublime” (*apud* Cîrciu, Băltin, 2007, p. 67). La rândul-i, cercetătoarea Ludmila Braniște nu pregetă să remarce cu referire la opera de căpătâi a scriitorului foarte apreciat în epocă, dar plecat prea devreme dintre cei vii: „Dotat cu o excepțională intuiție a sufletului infantil, I. Teodoreanu va izbuti să-și diferențieze protagoniștii, surprinzându-i în întreaga complexitate a relațiilor ce se nasc între ei. Autorul sesizează perfect acele resorturi intime ale prieteniei dintre copiii de aceeași vârstă, dar ale căror temperamente nu se aseamănă. Dialogul scriitor, în care indubitabil se esențializează savoarea scrisului teodorian, redă magistral mobilitatea interioară a copilului, cu tot complexul său de trăiri, completând de la un dialog la altul profilul eroilor” (Braniște, 2024, p. 126). Însuși autorul romanului *Satul de graniță* avea să precizeze, cum era și firesc, de altfel, atunci când se referă la bine cunoscuta biserică din Medeleni: „Mircea își aminti că în diminețile și serile când se țineau slujbe, de la această biserică din partea dreaptă a Prutului se auzeau răzbătând sunetele toacei – o placă de lemn pe care se bate ritmic cu unul sau cu două ciocănele pentru a anunța începerea serviciului religios.

Acest locaș sfânt este foarte vechi, unele documente atestă că el a fost construit pe vremea domniei lui Ștefan cel Mare. În imediata apropiere a bisericii din sat este un stejar bătrân-bătrân că de-abia îl pot cuprinde trei perechi de brațe de om” (Schendrea, 2014, p. 104), după care să remarce, așa cum și era de așteptat: „*La Medeleni* se înalță și un vechi conac boieresc, care a aparținut familiei cunoscutului scriitor Ionel Teodoreanu. Oricum, se spune că atunci când Teodoreanu a scris duioasa trilogie de dragoste adolescentină «*La Medeleni*», el s-a referit anume la acest sat de pe malul drept al Prutului. În Catalogul documentelor moldovenești din arhiva centrală a statului (volumul I, București, 1957) se spune că pentru prima dată seliștea a fost menționată în scris la 14 octombrie 1490 într-un hrisov de pe timpul domniei lui Ștefan cel Mare” (*Ibidem*). Totodată, se consemnează și că împreună cu cumnatul său Nichita într-o zi de la început de mai cu câțiva ani înainte

de venirea rușilor, Mircea a fost la Medelenii de dincolo de Prut, specificându-se în acest sens: „Încă atunci era curios să vadă această localitate despre care auzise câte ceva. Leatul cumnatului său era un om primitiv și când a venit timpul să-i petreacă până la parom, a ținut neapărat să-i ducă și pe la conacul unui scriitor. Mircea încercă să-și aducă aminte de numele acestuia. Parcă ținea minte că era vorba de un oarecare Teodor, căci așa îl chema pe un fecior de-al fratelui său, dar găzdașul lor i-a zis atunci oleacă altfel. Conacul într-adevăr era frumos, iar verdele deschis de pe pereți îți lua ochii. La intrare era un cerdac, iar mai într-o parte de conac îți furau privirile un podeț arcuit frumos, care avea de asupra un acoperiș făcut din tablă. În dreapta, cum intrai în ogradă, chiar sub fereastra conacului, creștea un zarzăr rotat, care era plin de floare” (Șchendrea, 2014, pp. 104-105).

Concluzionând în acest alineat de încheiere, se cuvine să accentuăm că deși i-a fost sortit să se stingă prematur și destul de repede după apariția *Satului de graniță*, Alexandru Șchendrea a reușit în urma unui efort considerabil să se remarce prin întâia și, din păcate, singura sa creație în proză ca scriitor cu adevărat promițător, mai ales dacă e să luăm în considerație ecourile pe care le-a avut respectivul roman și aprecierile din textele scrise de câțiva importanți critici literari autohtoni despre această primă încercare a autorului de a se afirma ca romancier. Totodată, e necesar să relevăm că el a avut intuiția să sesizeze că un asemenea subiect ca viața și dramele locuitorilor unui sat aflat la frontiera dintre două țări ce nu erau separate anterior, acum un secol și ceva, și nici nu ar fi fost vreodată dacă nu erau în joc intențiile dușmănoase ale imperialismului rusesc și apoi ale expansionismului sovietic poate constitui o sursă importantă ce merită cu prisosință a fi valorificată în vederea elaborării și publicării unui roman cu valoare accentuat documentară prin care se distinge o bună parte din totalul celor 230 de pagini și care pot servi drept mărturie elocventă a experiențelor traumatizante prin care le-a fost dat să treacă sătenilor forțați de capriciile istoriei să își ducă traiul în vecinătatea pichetului de grăniceri instalați acolo spre a fi la straja intereselor meschine ale cotropitorilor care au recurs și la afurisitul gard de sârmă ghimpată ce a marcat pentru câteva decenii hotarul dintre cele două maluri ale Prutului și, desigur, destinele localnicilor, întrucât ei s-au văzut nevoiți să înfrunte realitatea cruntă a noii stări de lucruri, lăsând în urmă frumoșii ani în care se puteau bucura de tihna, optimismul și reușitele mai mari sau mici ale traiului de odinioară, toate acestea constituind deja doar amintiri la care mai puteau reveni pentru a nu se lăsa înfrânți definitiv de prezentul hain și odios.

Referințe bibliografice:

1. BANTOȘ, Ana. *Regăsirea de sine în literatura română*. Chișinău: Arc, 2023, 269 p. ISBN 978-9975-0-0791-7.
2. BRANIȘTE, Ludmila. *Texte, scriitori, critici*. București: Pro Universitaria, 2024, 348 p. ISBN: 978-606-26-1987-9.

FILOLOGIA MODERNĂ.

Ediția a XIX-a, Chișinău, 2-3 octombrie 2025

3. CHIFU, Iulian. *Povestitorul din Medeleni*. În: Șchendra, Alexandru. *Satul de graniță*. Chișinău: Continental Grup, 2014, pp. 10-11, ISBN 978-9975-9650-9-5.
4. CIOCANU, Ion. *Un roman despre Mircea Stancu și despre poporul nostru*. În: Șchendra, Alexandru. *Satul de graniță*. Chișinău: Continental Grup, 2014, pp. 4-9, ISBN 978-9975-9650-9-5.
5. CÎRCIU, E., BĂLTIN, K. *60+1 romane românești*. Brașov: AULA, 2007, 302 p. ISBN: 978-973-8261-89-1.
6. CONSTANTINESCU, Romanița. *Pași pe graniță. Studii despre imaginarul românesc al frontierei*. Iași: Polirom, 2009, 310 p. ISBN: 978-973-46-1360-1.
7. ELLEDGE, Jonn. *O istorie a lumii în 47 de granițe: poveștile din spatele liniilor de pe hărțile noastre*. Trad. din lb. engleză de Petru Iamandi. Iași: Polirom, 2024, 330 p. ISBN 978-630-344-065-1.
8. ȘCHENDREA, Alexandru. *Satul de graniță*. Chișinău: Continental Grup, 2014, 240 p. ISBN 978-9975-9650-9-5.

Notă. Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.